

*A la memòria de Vicent Martínez Guzmán (1949-2018),
referent mundial en l'estudi de la cultura de pau,
per la seva dedicació com a director d'aquesta col·lecció
i el seu compromís incansable amb el pacifisme.*

ICIP - Angle Editorial

QUE REGNI LA LLIBERTAT

CLÀSSICS
DE LA PAU
I DE LA
NOVIOLÈNCIA

© Estate of Nelson Rolihlahla Mandela, pels textos de Mandela
© Nelson Mandela Foundation, pels textos de Mandela
© 2010 Henry Russell, per la selecció i els textos introductoris
© 2010 André Brink, pel pròleg
© 2018 Eduard Gargallo, per la introducció
© 2018 Anna Turró Armengol, per la traducció
© Tom Stoddart Archive, per la imatge de portada

© Institut Català Internacional per la Pau (ICIP), per aquesta edició
c. Tapineria, 10, 3a
08002 Barcelona
T. 93 554 42 70
www.icip.cat
icip@gencat.cat

© 9 Grup Editorial, per aquesta edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B
08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Primera edició: octubre de 2018
ISBN: 978-84-17214-43-2
DL B 23791-2018
Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

QUE REGNI LA LLIBERTAT

Paraules de Nelson Mandela

HENRY RUSSELL

PRÒLEG D'ANDRÉ BRINK

INTRODUCCIÓ D'EDUARD GARGALLO

TRADUCCIÓ D'ANNA TURRÓ ARMENGOL

 Angle Editorial

L'Institut Català Internacional per la Pau (ICIP) va ser creat pel Parlament de Catalunya a finals del 2007. El Parlament va optar, a petició de la societat civil, per crear un organisme públic, independent del Govern i les entitats privades, dotat de personalitat jurídica pròpia i amb plena capacitat per obrar. La llei de creació de l'ICIP estableix que ha de prestar serveis a la ciutadania, al moviment per la pau, al món universitari i acadèmic i a les administracions públiques, mitjançant activitats de recerca, docència, transferència de coneixements, sensibilització i intervenció.

Per tal de difondre la cultura de pau i fomentar l'educació i la sensibilització de la ciutadania en aquesta matèria, l'ICIP ha creat quatre col·leccions de llibres adreçades a estimular la recerca, la divulgació i l'acció sobre temes de pau i seguretat al nostre país: «Clàssics de la Pau i de la Noviolència», adreçada a posar a l'abast de la ciutadania els i les autors que es consideren clàssics del pensament de la pau i de la noviolència; «Eines de Pau, Seguretat i Justícia», pensada per donar eines de reflexió i de treball a les persones compromeses amb la construcció de la pau i la justícia; «Pau i Seguretat», que vol posar a l'abast d'un públic acadèmic i especialitzat temes contemporanis tractats des del compromís amb la investigació per la pau, i «Noviolència i Lluita per la Pau», que vol difondre la noviolència com una filosofia i una pràctica cabdal per avançar en l'assoliment de la pau al segle XXI.

TAULA

Nelson Mandela: compromís, fermesa i generositat, per Eduard Gargallo	9
Que regni la llibertat	
Paraules de Nelson Mandela	31
Nelson Mandela: mite · home · mag, per André Brink	33
Introducció	39
1. El despertar polític (1948-1961)	45
2. En captiveri (1962-1989)	59
3. Alliberament i triomf (1990-1994)	99
4. President de Sud-àfrica (1994-1999)	123
5. Jubilació (1999-)	143

NELSON MANDELA: COMPROMÍS, FERMESA I GENEROSITAT

Si hi ha una personalitat africana coneguda arreu del món, ni que sigui només de nom, i que hagi despertat respecte i admiració entre gent de tots els àmbits socials, culturals i ideològics, és Nelson Mandela. La seva figura apareix indefectiblement lligada a la lluita pels drets dels oprimits, a la recerca de la pau, a la noviolència (això amb no gaire fonament) i a l'aposta per la reconciliació entre adversaris polítics i comunitats enfrontades. La gestió que va fer de la complexíssima transició del règim de l'apartheid cap a la democràcia a Sud-àfrica li ha valgut homenatges i compliments que, tot i que de vegades cauen en l'hagiografia, són plenament merescuts. Quan ja fa gairebé vint-i-cinc anys de la celebració de les primeres eleccions democràtiques a Sud-àfrica i de l'accessió de Mandela a la presidència del país, quan el record d'aquells fets es pot començar a esvair i quan, sobretot entre els més joves, l'apartheid i la lluita contra aquell règim es veuen com un fet històric allunyat de la realitat actual, és un bon moment per repassar la trajectòria i el pensament del líder sud-africà. Els discursos aplegats en el present volum són sens dubte una eina molt útil per fer-ho, ja que s'estenen al llarg de pràcticament

tota la carrera política de Mandela i inclouen les declaracions més significatives de la seva vida.

En aquesta introducció no volem fer una biografia de Mandela. No seria el lloc apropiat, no tindriem prou espai i ja existeixen diverses obres que estudien la seva vida —també per part d'autors catalans (Bosch 1995)—. Tampoc volem fer una història abreujada de la Sud-àfrica dels darrers setanta anys, en bona part per les raons ja esmentades. El que voldríem és, en canvi, aportar algunes claus que ajudin a interpretar els discursos presentats en aquest llibre i que permetin complementar-los. Ens centrarem en tres punts principals. En primer lloc, la contextualització del moment en què van ser fets, per comprendre per què Mandela va dir el que va dir i quin impacte va provocar en els seus contemporanis. En segon lloc, i sobretot, l'anàlisi de l'evolució del seu pensament sobre la confrontació política, l'ús de la violència i la negociació amb l'adversari. I, finalment, un intent de revisar quin és el llegat que les seves paraules i les seves accions ens deixen a l'hora d'afrontar la resolució de conflictes i la construcció de la pau en l'actualitat i en el futur.

Els inicis de la lluita política

Nelson Rolihlahla Mandela va néixer el 1918 a Qunu, al que aleshores era el territori del Transkei, a l'est de la província del Cap, en el si d'una branca secundària de la reialesa Thembu. Educat en una combinació, força típica de les elits africanes del moment, entre les normes i rituals tradicionals i l'educació d'estil occidental, a principis dels anys quaranta es va traslladar a Johannesburg, el gran

centre econòmic de Sud-àfrica, i va estudiar-hi dret (Bosch 1995: 66-67; Benson 1988: 15-26).

Allí, juntament amb companys com Walter Sisulu i Oliver Tambo, es va afiliar al Congrés Nacional Africà (CNA), la principal entitat política africana, oposada al segregacionisme creixent del govern de la minoria blanca. El 1948 la victòria electoral del Partit Nacional (PN) i D. F. Malan havia obert les portes del poder al nacionalisme afrikaner més extrem, i havia posat en marxa la instauració gradual del sistema de l'apartheid. En aquest context, Mandela i altres membres de la Lliga Juvenil (LJ) del CNA abonaven postures cada cop més «africanistes», cansats dels pocs resultats de l'aliança amb blancs liberals i comunistes (Dubow 2014: 38-40). També estaven decebutos de les tàctiques constitucionalistes del lideratge del partit, i el 1949 van impulsar l'aprovació de l'anomenat Programa d'Acció (PA), que ja preveia la desobediència, les vagues i els boicots, inspirant-se en part en l'experiència gandhiana a l'Índia (Davenport & Saunders 2000: 383-384). Tambo, Sisulu i Mandela també van col·laborar en la substitució del president del CNA, Alfred Xuma, vist com a massa moderat, per James Moroka (Bosch 1995: 45-48).

És en aquest marc que hem de considerar el primer discurs que se'ns presenta, del 1951. En ell, Mandela es mostra molt crític amb els Estats Units, que tot i la seva retòrica sovint hostil al colonialisme hi actuava amb complicitat i feia grans inversions a l'Àfrica. Mandela fa referència a Kwame Nkrumah, líder nacionalista de la Costa d'Or (Ghana) i referent indiscutible del panafricanisme, i, en línia amb el PA, valida l'ús dels boicots, la desobediència civil i les vagues.

Tot i la tendència més africanista i militant, el CNA, i

Mandela de forma destacada, van impulsar el 1952 una nova iniciativa en col·laboració amb altres entitats i grups, la Campanya de Desafiament contra les Lleis Injustes, que seguia essent pacífica, buscava expressament evitar qual-sevol acte de violència i es basava en la convocatòria de protestes i la redacció de peticions al govern. Com sempre, les autoritats del PN es van negar a escoltar-ho (Davenport & Saunders 2000: 386-87; Dubow 2014: 41-45). El poc èxit de la campanya va facilitar que aquell mateix any Mandela i Walter Sisulu, company seu a la LJ i aleshores secretari general del CNA, comencessin a discutir el possible ús de la lluita armada com a estratègia contra el règim (Ellis 2011: 658-660).

Aquesta tendència combativa i decebuda amb la col·laboració amb els blancs liberals es veu clarament a l'article «Spreading the Word», publicat a la revista *Liberation* el 1953, que podem llegir en aquest recull. Mandela hi critica obertament el Partit Liberal (PL), que defensava la igualtat de drets, però «per a totes les persones degudament qualificades», cosa que obria la porta a limitar el dret de vot a sectors significatius de la població negra. Mandela els adverteix que «no hi pot haver un camí del mig» a Sud-àfrica, i que no n'hi ha prou amb defensar la demanda de reformes a través de «mitjans democràtics i constitucionals» quan els africans no tenen reconegut el dret al ple ús d'aquests mitjans. En la seva vena més combativa, Mandela afirma que els principis del PL, «tot i aparentment democràtics i progressistes en la forma, són essencialment reaccionaris en el contingut». El que calia, assegurava, era la «lluita de masses». El PL, efectivament, va moure fitxa poc després, i va passar de defensar una «franquícia [de vot] qualificada

i no-racial» a proposar el sufragi universal l'any 1954, això sí, amb «garanties» per als blancs en l'hipotètic procés de transició (Davenport & Saunders 2000: 403).

Val a dir, de tota manera, que Mandela aviat va anar rebaixant els seus plantejaments més africanistes i va recuperar la creença en la necessitat de reforçar l'aliança amb els altres grups polítics i de mantenir el no-racialisme de les propostes del CNA (Freund 2014: 1-2). Fruit d'aquests plantejaments, el 1955, a Kliptown, al sud de Johannesburg, representants del CNA, el Partit Comunista Sud-africà (PCSA), el Congrés Indi Sud-africà, el Congrés de Demòcrates i altres van redactar la famosa Carta de la Llibertat, on s'afirmava que Sud-àfrica pertanyia a tots els seus ciutadans i es reclamava una democràcia no racial. En part per la influència dels sectors blancs més esquerrans, la Carta reclamava també la nacionalització de les mines, els bancs i «la indústria pesant», així com la «redistribució de la terra». El document no va ser aprovat pels liberals, queixosos que no se'ls hagués deixat participar prou en la redacció, i va decebre els africanistes més durs del CNA, que haurien preferit una crida a «l'Àfrica per als africans» menys inclusiva (Davenport & Saunders 2000: 403-405; Dubow 2014: 69-70). El text, però, va esdevenir la base de les reivindicacions futures del moviment antiapartheid.

La immobilitat absoluta del govern i el reforçament de les polítiques segregacionistes, però, van revifar les discussions dins del CNA sobre l'abandonament de la noviolència. És important que ens aturem breument en aquest període, perquè és fonamental per entendre l'evolució de les tàctiques del CNA i per treure l'entrellat de les idees de Mandela sobre la violència en el marc de la lluita política.

L'abandonament de la noviolència

L'arribada d'Oliver Tambo, un altre ex-LJ i company de Mandela, a la secretaria general del CNA, va intensificar els debats sobre la violència, en un context internacional marcat per la guerra d'Algèria, la revolució a Cuba i les ofertes de Nasser o la Ghana de Nkrumah per entrenar guerrilles anticolonials (Ellis 2011: 658-660). El CNA, a més a més, patia davant la possibilitat de veure's desbordat pels sectors més abrandats del moviment. L'any 1958, part dels militants més africanistes i radicals van trencar amb el CNA, i van crear el 1959 el Congrés Panafricà (CPA), liderats per Robert Sobukwe (Davenport & Saunders 2000: 412). Paral·lelament, el PCSA, il·legal, feia temps que també estava considerant el pas cap a la lluita armada, impulsat tant per la relectura de les teories de Lenin sobre el tema com per la presència de diversos militants blancs amb experiència militar a la Segona Guerra Mundial (Ellis 2011: 661).

Les coses van empitjorar encara més quan el 21 de març de 1960, durant una campanya encapçalada pel CPA contra la llei de passis, un grup de manifestants va envoltar una comissaria de policia a Sharpeville, barri negre a l'àrea de Vereeniging. Els policies van entrar en pànic, van disparar contra la multitud i van causar 69 morts i 180 ferits. La matança va inflamar encara més la situació política i va provocar una allau de protestes internacionals, però la resposta governamental va ser la radicalització de la repressió: el CNA i el CPA van ser il·legalitzats, hi va haver milers de detencions, inclosa la de Sobukwe, i Tambo va fugir a l'exili. Per acabar de trencar els darrers llaços amb el

Regne Unit i donar un missatge de fermesa dins i fora del país, el govern va convocar un referèndum en què, per poc, els electors van optar per la República, que va ser proclamada el 1961, a la vegada que Sud-àfrica abandonava la Commonwealth (Davenport & Saunders 2000: 412-417). Ni una vaga general ni les demandes repetides de negociacions per part de les organitzacions antiapartheid durant aquells mesos van aconseguir res (Lodge 1983: 231-233).

És en aquest clima de tensió creixent i repressió constant per part del govern que el CNA i Mandela fan el salt definitiu cap a l'ús de la violència. Dues circumstàncies hi van tenir un pes determinant. En primer lloc, la influència del PCSA, que feia temps que havia establert contactes amb la Unió Soviètica i la Xina amb vista a rebre suport quan s'iniciessin les accions violentes, i que a finals del 1960 sembla que havia aprovat el pas a la lluita armada en forma de sabotatges (Ellis 2011: 661-664; Lodge 1983: 234). Diversos líders del CNA, com Sisulu o Raymond Mhlaba, eren militants alhora del PCSA, i les deliberacions al si d'aquest partit van influir en les discussions sobre l'ús de la violència al CNA. Mandela mai va dir de forma clara si ell era membre del PCSA o no, i en la presentació d'aquest volum Henry Russell afirma que «mai va ser comunista», però tot indica que a finals dels anys cinquanta i durant el 1960 formava part del comitè central del partit (Ellis 2011: 666-668; Freund 2014: 1-2). Probablement ho va fer més per estratègia política que no pas per creure fermament en els principis marxistes (Dubow 2014: 88). En segon lloc, com ja hem apuntat, el CNA tenia por que la inacció li fes perdre una part de la seva base de suport, o que la violència agafés un caire extrem o descontrolat, sobretot quan

era més o menys sabut que altres organitzacions opositores estaven començant a preparar accions armades (Ellis 2011: 664-665; Lodge 1983: 233).

A les seves memòries, Mandela afirma haver llegit el famós llibre de Clausewitz sobre la guerra, i la no menys famosa frase descrivint aquesta com la continuació de la diplomàcia per altres mitjans. Segons Mandela, això coincideix amb els seus sentiments en aquell moment (Mandela 1996: 328). També explica que la direcció del CNA, cansada de l'immobilisme del règim, creia que una revolució col·lectiva era inviable, que el terrorisme allunyaria part dels simpatitzants del partit i provocaria de retruc la unió dels diversos sectors d'opinió blaus, i que el CNA no estava preparat per a una campanya de guerrilla oberta. Per tant, conclou, el sabotatge i les accions sense víctimes eren la millor opció i també la menys difícil de dur a la pràctica. Si el govern seguia sense respondre, llavors es podria plantejar el salt cap a les guerrilles (Mandela 1996: 336).

De tota manera, arribar a la decisió final no va ser fàcil. El CNA tenia una llarga tradició de lluita no violenta, i sectors propers, com els indis del CISA (Congrés Indi de Sud-àfrica) i el president del partit, Albert Luthuli, també. De fet, el 1961 Luthuli va rebre el Premi Nobel de la Pau. Les circumstàncies que hem descrit abans i la pressió de Mandela i els altres partidaris del pas a l'acció armada, però, es van acabar imposant. El mateix any, Luthuli, el CISA, el Congrés de Demòcrates i els sindicats van acceptar la nova estratègia, sempre que es creés una nova entitat, separada orgànicament del CNA, per dur-la a terme (Ellis 2011: 668-669; Lodge 1983: 233; Dubow 2014: 86-88).

Va sorgir així l'Umkhonto weSizwe (MK), o «Llança de la Nació», com a organització armada, lligada però no integrada al CNA i que va atreure militants de diverses procedències. Mandela en va ser nomenat primer comandant, i en compartia la direcció amb Sisulu i Joe Slovo. Com Mandela mateix explica, «jo, que no havia estat mai un soldat, que no havia lluitat mai en una batalla, que mai havia disparat una arma contra un enemic, havia rebut l'encàrrec de crear un exèrcit». Per fer-ho, va llegir teòrics de la lluita guerrillera molt diversos: Mao, Lenin, cubans castristes, bòers que explicaven la seva guerra contra els britànics, israelians i resistents africans a la conquesta colonial (Mandela 1996: 325-327).

Certament, les coses no van sortir gaire bé. El 16 de desembre de 1961, coincidint amb el *Dingane's Day*, una de les commemoracions més destacades del calendari del nacionalisme afrikaner, l'MK va iniciar les seves accions, detonant diverses bombes en llocs simbòlics del règim i en propietats del govern a diverses ciutats (Ellis 2011: 658, 673; Lodge 1983: 235-236). L'esperança de Mandela i l'MK era que els primers atacs farien reflexionar el govern, però aviat es va veure que l'impacte sobre les autoritats i l'opinió pública blanca va ser molt petit. Sobretot, el funcionament de l'MK va ser molt deficient. Les cèl·lules estaven poc o mal coordinades, molts dels militants eren òbviament amateurs i l'organització va ser ràpidament infiltrada pels cossos de seguretat de l'Estat. De fet, l'agost de 1962 Mandela va ser arrestat, i el 1963, a Rivonia (Johannesburg), ho van ser els altres líders de l'MK (Lodge 1983: 234-237; Dubow 2014: 90-92).

3

ALLIBERAMENT I TRIOMF (1990-1994)

Durant la següent etapa de la seva vida, Nelson Mandela va passar de ser presoner a ser president. Al començament d'aquesta etapa se'l coneixia com a «número 46664»; al final, com a «Madiba», el tractament respectuós que reben els membres del seu clan. Molta gent va pensar que aquella transició seria traumàtica i insuportable per a un home que ja tenia més de setanta anys, però, després d'un començament incert, Mandela es va alçar i va saber gaudir del seu triple càrrec com a polític, home d'estat i un altre que no s'esperava però que va rebre igualment amb delit: superestrella. El progrés va ser molt ràpid, i això s'observa clarament en els discursos que va oferir durant aquest període, que comencen amb un parlament ple de dubtes, com és comprensible, el dia del seu alliberament, i acaben amb el triomf de la seva investidura.

El dia 2 de febrer del 1990, F. W. de Klerk (nascut el 1936), que va succeir P. W. Botha a la presidència de Sud-àfrica el 1989, va retirar la il·legalització del Congrés Nacional Africà (CNA) i de la resta d'organitzacions prohibides que s'oposaven al govern. Aquest fet va representar el tret de sortida del procés d'eliminació de l'apartheid. Vuit dies més tard, De Klerk i Mandela es van reunir i van arribar a l'acord que Mandela seria alliberat l'endemà a la tarda.

Mandela i els seus assessors van reflexionar molt sobre com i on hauria de passar la primera nit fora de la presó: no era només el final de la condemna d'un home; era el començament d'un nou capítol en la història de la nació.

El dia 11 de febrer de 1990, a dos quarts de quatre de la tarda i després de 27 anys, o 10.000 dies, tancat, Nelson Mandela va sortir per la porta principal de la Presó Victor Verster (ara anomenada Centre Correccional Drakenstein) de Paarl, a la província del Cap Occidental. L'acompanyava Winnie, la seva esposa.

CAP A LA LLUM

Ajuntament, Ciutat del Cap, 11 de febrer de 1990

Sortint de la presó, Mandela va fer en cotxe el trajecte de 64 km fins a Ciutat del Cap, on va oferir un discurs des del balcó de l'ajuntament. Era la primera vegada que parlava directament a tot el poble sud-africà. Si bé no estava del tot preparat per a un públic tan multitudinari (allà s'havien aplegat unes 50.000 persones i el discurs es va transmetre per ràdios i televisions de tot el planeta), Mandela havia tingut tot el temps del món per escollir les paraules que utilitzaria encara amb més cura del que ja era habitual en ell. Després de donar les gràcies a tots els que l'havien ajudat durant aquells anys d'empresonament, una introducció formal retòrica en què fa ús del terme «saludo» en vuit ocasions i «homenatjo» en tres, passa directament a una peroració que inclou dues vegades el terme «democràcia», quatre el mot «democràtic» i una «democràticament». Aquestes repeticions són deliberades i for-

men part de la seva estratègia, que tenia per objectiu fer arribar el missatge a tot arreu, consolidar-lo i corroborar-lo. També suavitza les frases d'estil més combatent, que serien «acció massiva» i «lluita armada», que haurien pogut fer sonar les alarmes en l'opinió dominant. Finalment, Mandela es remunta al Judici de Rivonia (vegeu les pàgines 60-88), amb la qual cosa posa èmfasi en el seu paper en la progressió de Sud-àfrica cap a l'eliminació de l'apartheid. També és en aquest discurs que Mandela diu per primera vegada que ell no és cap «profeta», una frase que va tenir motius per repetir els anys següents.

Amics, camarades i compatriotes sud-africans,

Us saludo en nom de la pau, la democràcia i la llibertat de tothom.

Em presento davant de tots vosaltres no pas com a profeta sinó com a humil servent del poble. El vostre sacrifici infatigable i heroic és el que em permet ser aquí avui. És per això que posaré els anys que em queden a les vostres mans.

El dia del meu alliberament, vull donar les gràcies sincerament i de tot cor als milions de compatriotes i a totes les persones d'arreu del món que han treballat incansablement per aconseguir la meva llibertat.

Vull enviar una salutació especial a la gent de Ciutat del Cap, aquesta ciutat que ha estat casa meva durant tres dècades. Les vostres marxes i altres formes de lluita han estat una font constant de força per a tots els presoners polítics.

Saludo el Congrés Nacional Africà. Ha complert totes

les expectatives en el seu paper com a líder d'una gran marxa cap a la llibertat.

Saludo el nostre president, el camarada Oliver Tambo, per liderar el CNA fins i tot en una situació de màxima dificultat.

Saludo els membres de les bases del CNA. Vosaltres us heu sacrificat per la causa noble de la nostra lluita.

Saludo els combatents d'Umkhonto weSizwe Solomon Mahlangu [1956-1979; membre de l'MK, executat el 1979] i Ashley Kriel [1966-1987; estudiant activista assassinat per la policia secreta], que han pagat el preu més alt per la llibertat de tots els sud-africans.

Saludo el Partit Comunista de Sud-àfrica per la seva contribució destacable en la lluita per la democràcia. Heu sobreviscut a quaranta anys de persecució contínua [...]

Saludo el secretari general Joe Slovo, un dels nostres patriotes més excel·lents. Ens commou el fet que l'aliança entre nosaltres i el partit segueixi tan forta com sempre.

Saludo el Front Democràtic Unit, el National Education Crisis Committee, el South African Youth Congress, els Congressos Indis del Transvaal i de Natal i el COSATU [Congrés dels Sindicats Sud-africans] i moltes altres formacions del Moviment Democràtic de Masses.

També saludo Black Sash [organització de resistència pacífica de dones blanques] i la Unió Nacional d'Estudiants Sud-africans. Hem observat amb orgull que heu actuat com la consciència dels sud-africans blancs. Fins i tot durant els dies més foscos de la història de la nostra lluita, vosaltres heu alçat ben amunt la bandera

de la llibertat. La mobilització de masses a gran escala dels últims anys és un dels principals factors que han conduït a l'inici del capítol final de la nostra lluita.

Faig extensius els agraïments a la classe treballadora del nostre país. La vostra força organitzada és l'orgull del nostre moviment. Vosaltres seguïu essent la força més fiable de la nostra lluita per aconseguir posar fi a l'explotació i l'opressió.

Vull rendir un homenatge a moltes comunitats religioses que van continuar la campanya per la justícia quan es van silenciar les nostres organitzacions [...]

Vull rendir un homenatge a l'infinit heroisme del jove, a vosaltres, els joves lleons. Vosaltres, els joves lleons, heu donat energia a tota la lluita.

Vull rendir un homenatge a les mares, vídues, germanes de la nostra nació. Vosaltres sou la roca mare sobre la qual s'erigeix la nostra lluita. L'apartheid us ha causat més dolor a vosaltres que a ningú.

En aquesta ocasió vull agrair a la comunitat del món la seva fantàstica contribució a la lluita en contra de l'apartheid. Sense el vostre suport, la nostra lluita no hauria arribat fins aquí. Els sud-africans sempre recordarem el sacrifici que heu fet els estats de primera línia. Aquesta salutació no seria completa si no expressés el meu profund agraïment per la força que he rebut al llarg de tants anys de solitud a la presó de la meva esposa i la meva família. Estic convençut que el vostre dolor i el vostre patiment han estat molt més grans que els meus [...]

Avui, la majoria de sud-africans, blancs i negres, reconeixen que l'apartheid no té futur. Hi hem de posar fi

amb una acció massiva decidida per deixar pas a la pau i a la seguretat. La Campanya de Desafiament i altres accions de la nostra organització i del poble només poden culminar amb l'establiment de la democràcia. La destrucció que ha causat l'apartheid al nostre subcontinent és incalculable. El teixit de la vida familiar de milions de compatriotes ha quedat esmicolat. La nostra economia està en la ruïna i el nostre poble està embrancat en un conflicte polític. El fet de recórrer a la lluita armada, el 1960, amb la formació de l'ala militar del CNA, Umkhonto weSizwe, va ser una acció purament defensiva contra la violència de l'apartheid. Els factors que feien necessària la lluita armada encara existeixen actualment. No tenim cap més remei que continuar. Expressem la nostra esperança que aviat es crearà un clima que porti a una resolució negociada que converteixi la lluita armada en una lluita innecessària. Jo soc un membre lleial i disciplinat del Congrés Nacional Africà i, com a tal, estic plenament d'acord amb tots els seus objectius, estratègies i tàctiques.

La necessitat d'unir el poble del nostre país és una tasca important, com ho ha estat sempre. No hi ha cap líder individual que sigui capaç de desenvolupar-la en solitari. Com a líders, ens toca posar el nostre punt de vista davant de la nostra organització i permetre que siguin les estructures democràtiques les que prenguin les decisions. Sobre la pràctica democràtica, sento que és la meva obligació fer ressaltar que el líder del moviment és una persona elegida democràticament en una conferència nacional. Aquest és el principi que s'ha de mantenir sense excepcions.

Avui, us vull transmetre que les converses que he mantingut amb el govern han anat dirigides a normalitzar la situació política del país. Fins al moment encara no hem començat a discutir les demandes bàsiques de la lluita. Voldria posar èmfasi en el fet que només he entrat a negociar sobre el futur del nostre país per insistir que el CNA i el govern es reuneixin.

El senyor De Klerk ha estat el president nacionalista que ha fet més passos reals per avançar en la normalització de la situació. Així i tot, en queden més per fer [...] i que s'han de fer abans de poder començar a negociar les demandes bàsiques del nostre poble. Reitero la nostra crida a, entre altres coses, l'acabament immediat de l'estat d'emergència i l'alliberament de tots els presoners polítics, no només d'alguns. Fins que la situació no estigui normalitzada d'aquesta manera i puguem dur a terme una activitat política lliure, no podem fer cap consulta al nostre poble per obtenir un mandat.

El poble ha de poder donar la seva opinió sobre qui vol que faci les negociacions i què vol que es negociï. Aquestes negociacions no es poden fer ni per damunt del cap ni donant l'esquena al nostre poble. Creiem que el futur del nostre país només es pot decidir a través d'un cos que sigui democràticament elegit amb una base no racista [...] Cal posar fi al monopoli dels blancs sobre el poder polític i cal fer una reestructuració fonamental dels nostres sistemes polític i econòmic per tal de garantir l'eliminació de les desigualtats de l'apartheid i la democratització completa de la nostra societat.

He d'afegir que el senyor De Klerk és un home ínte-

gre que és plenament conscient del perill que una figura pública no faci honor a les seves promeses. Així i tot, com a organització, nosaltres basem la nostra política i estratègia en la dura realitat que vivim, i aquesta realitat és que la política del govern nacionalista encara ens causa patiments.

La nostra lluita ha arribat a un moment decisiu. Fem una crida al nostre poble perquè l'aprofiti per aconseguir que el procés cap a la democràcia sigui ràpid i sense interrupcions. Hem esperat massa temps la nostra llibertat. Ja no podem esperar més. Ara és el moment d'intensificar la lluita a tots els fronts. Minvar en els nostres esforços ara seria un error que les generacions que han de venir no ens perdonarien. El fet de veure que la llibertat treu el cap per l'horitzó ens hauria d'encoratjar per redoblar els nostres esforços.

Només aconseguirem la victòria a través d'accions multitudinàries i disciplinades. Demanem als nostres compatriotes blancs que ens acompanyin a donar forma a la nova Sud-àfrica. El moviment per la llibertat també és la vostra llar política. Fem una crida a la comunitat internacional perquè segueixi la campanya d'aïllament del règim de l'apartheid. Retirar sancions ara seria córrer el risc d'avortar el procés cap a una eradicació completa de l'apartheid.

La nostra marxa cap a la llibertat és irreversible. No hem de deixar que la por ens obstaculitzi el pas. El sufragi universal per a tothom en una Sud-àfrica democràtica, unida i no racista és l'únic camí cap a la pau i l'harmonia entre races.

Com a conclusió, voldria citar les paraules que vaig

pronunciar durant el meu judici l'any 1964. Contenen la mateixa veritat avui que aleshores:

«He lluitat contra la dominació dels blancs i contra la dominació dels negres. He perseguit l'ideal d'una societat democràtica i lliure en què tothom pugui viure en harmonia i amb igualtat d'oportunitats. És un ideal pel qual espero viure i que espero aconseguir. Però si és necessari, també és un ideal pel qual estic disposat a morir».

RETORN A LONDRES

Estadi de Wembley, 16 d'abril del 1990

Durant els sis mesos següents, Mandela va passar més temps a l'estranger que a Sud-àfrica, perquè va visitar líders mundials amb la intenció de guanyar adeptes i patrocinadors per a la lluita del CNA. En el seu itinerari va fer dues visites a Londres. En la primera va rebutjar la invitació de reunir-se amb la primera ministra britànica, Margaret Thatcher (es va oposar a les sancions contra el règim de l'apartheid), per anar a un concert que es va organitzar en honor seu a l'estadi de Wembley, al qual van assistir 75.000 persones i que es va televisar en directe per la BBC. Al final, Mandela es va passejar per l'escenari amb el puny tancat i va oferir un dels seus discursos més famosos.

La nostra primera tasca, senzilla i motiu d'alegria, és la de donar-vos les gràcies. Moltes gràcies a tothom. Gràcies per haver triat preocupar-vos, perquè hauríeu po-

gut decidir no fer-ho. Gràcies per haver escollit no oblidar, perquè el nostre destí hauria pogut ser quedar com una preocupació passatgera. Avui som aquí perquè durant gairebé tres dècades heu mantingut una campanya a favor de l'alliberament incondicional de tots els presoners polítics sud-africans. Avui som aquí perquè va prendre la decisió humana que no podíeu fer el desentès davant de la inhumanitat representada pel sistema de l'apartheid. Fins i tot a través dels murs gruixuts de la presó de Robben Island... vam sentir les vostres veus que exigien la nostra llibertat. Durant tots els dies que vaig passar enterrat als calabossos, mai vam perdre la confiança en la certesa que ens alliberarien i que venceríem el sistema de l'apartheid. I això va ser possible perquè sabíem que ni els homes despietats de Pretòria [la capital administrativa de Sud-àfrica] podrien suportar la força enorme que representaven els esforços conjunts del poble de Sud-àfrica i de tot el món [...]

Avui ens hem reunit aquí per celebrar la victòria representada per l'alliberament d'alguns de nosaltres. Això no obstant, no podem oblidar que només ens han alliberat a uns quants. Queda molta gent engarjolada. És per això que aquest dia de celebració hauria de ser un dia per tornar-nos a mostrar decidits a continuar i intensificar la lluita per l'emancipació dels presoners polítics restants.

També l'hem de prendre com un dia de renovació del compromís per seguir lluitant contra el sistema que manté empresonats uns fills i filles excel·lents del nostre poble. Junts, ens hem de comprometre a continuar

la nostra ofensiva unida per l'abolició del sistema de l'apartheid.

El crim de l'apartheid contra la humanitat no s'ha acabat. Segueix matant i dominant. Segueix oprimint i explotant. Els seus fills tacats de sang continuen semblant mort i destrucció als pobles de Moçambic i Angola. Cada dia deixa nens i nenes orfes per tot el sud d'Àfrica.

Per tant, no escolteu ningú que us digui que heu d'abandonar la lluita contra l'apartheid. No accepteu que ningú us suggereixi que la campanya que pretén aïllar el sistema de l'apartheid s'hauria de relaxar. Els únics que poden dir que s'hauria de compensar el govern de Pretòria pels petits passos que ha fet, com alliberar-nos i aixecar la prohibició del CNA i altres organitzacions, són els que donen suport a l'apartheid.

La recompensa que busca el poble de Sud-àfrica, el sud d'Àfrica i la resta del món és que s'acabi l'apartheid i es transformi el nostre país en una democràcia no racista. Aquesta possibilitat només es farà realitat com a resultat de la lluita, inclosa la lluita representada per la campanya de sancions internacional. És per això que tots nosaltres tenim l'obligació de no permetre que ens desmobilitzin, encara que qui ho intenti digui que ho fa perquè es preocupa dels oprimits [...]

Estimats amics, el final de l'apartheid no ens queda gaire lluny. Els somnis de milions de persones de veure el nostre país lliure i en pau es farà realitat aviat. Estem decidits a garantir que el nostre país passarà de ser les escorrialles del món a ser un oasi excepcional de relacions excel·lents i incomparables entre races, de de-

mocràcia per a tothom, un lloc de justícia i pau sense pobresa ni degradació humana.

Continuem junts en el camí que ens portarà a assolir aquesta imatge gloriosa. Serà un dia del qual tota la humanitat podrà estar orgullosa, aquell en què puguem dir que hem eliminat el crim de l'apartheid contra la humanitat. Aleshores ens reunirem tots a les ciutats i als pobles de Sud-àfrica per celebrar el dia en què, gràcies a l'eliminació del sistema de dominació de la minoria dels blancs, la humanitat haurà garantit que la tirania racial no ens tornarà a flagel·lar mai més.

Sereu tots benvinguts a assistir a aquestes celebracions històriques de victòria [...] Per acabar, us voldria dir... que us respectem, us admirem i, per damunt de tot, us estimem!

ESPURNA DE RÀBIA

Kempton Park, Sud-àfrica, 20 de desembre del 1991

Gairebé tots els discursos públics madurs de Mandela van estar caracteritzats per la modernització del seu to, llenguatge i sentiment. Això no obstant, aquest gran home va ensenyar el seu mal geni el 1991, al final del primer dia de la Convenció per a una Sud-àfrica Democràtica (CODESA). Després que F. W. de Klerk, el discurs del qual pretenia posar fi a la jornada, atacés el CNA per mantenir l'Umkhonto weSizwe, Mandela va fer els següents comentaris mordaços. Parla del president en tercera persona i deixa clar que les observacions de De Klerk, a banda de ser inadmissibles, són les d'algú que de